

Academische vrijheid

Ruimte voor verkenning, dialoog, debat en confrontatie

Achtergrond

Tijdens de slotbijeenkomst van de 'Leergang Onderwijsdirecteuren 2019' stond het thema academische vrijheid centraal, met daaraan gerelateerde vragen over 'safe places/spaces' en 'de-platforming'. Na een Skype-gesprek met John Ellison (Dean of students, University of Chicago) over het standpunt van zijn universiteit, verwoord in [The Chicago Principles](#) en in een [brief](#) aan studenten van Ellison, ontstond een levendige discussie en vervolgens een brede consensus over de waarde en het belang van Academische vrijheid en de betekenis ervan voor de Universiteit Utrecht (binnen het onderwijs).

Kerngedachte

Het heeft geleid tot de volgende 'statement':

De Universiteit Utrecht is een gemeenschap van docenten* en studenten die op zoek zijn naar kennis, inzicht en kritische reflectie waarbij alles besproken kan worden. Deze vrijheid van gedachte, expressie, dialoog en debat dragen wij uit en moedigen wij aan. De voorwaarden voor deze zoektocht zijn:

- *Respect voor gelijkheid, diversiteit en inclusiviteit*
- *Ruimte voor debat, dialoog, discussie én confrontatie*
- *Verantwoordelijkheid – naar elkaar en naar de samenleving*
- *Gemeenschappelijkheid in de zoektocht naar kennis en inzicht*

Deze voorwaarden kunnen als volgt geconcretiseerd worden:

- 1. Het onderwijs voorziet in een leeromgeving gebaseerd op vertrouwen, met:*
  - a. Respect voor elkaar als persoon.*
  - b. Respect voor elkaars standpunten.*
  - c. Respect voor (gefundeerde) kritiek.*
- 2. Deze veilige leeromgeving faciliteert open academisch debat, dialoog en discussie met ruimte voor confrontatie wanneer deze betekenisvol is en bijdraagt aan gedachtevorming. (Ons onderwijsmodel van kleinschalig, intensief en activerend onderwijs creëert deze omgeving.)*
- 3. Er is geen ruimte voor intimidatie, discriminatie, smaad en laster.*
- 4. De-platforming is niet toegestaan. Platforming zonder ruimte voor tegenspraak en debat evenmin.*
- 5. Binnen de universiteit is er geen ruimte voor 'safe spaces' in de zin dat ruimte voor tegenspraak en debat tegengewerkt wordt of niet wordt toegelaten.*
- 6. Het bovenstaande geldt ook voor aan de universiteit gelieerde studieverenigingen, symposia, congressen en andere academische bijeenkomsten.*

---

* 'Docenten' heeft hier de betekenis van 'wetenschappelijk personeel'.

Duiding en toelichting

De universiteit is een vrijplaats voor denken en onderzoek – maar zij heeft ook een maatschappelijke taak. Beide gedachten zijn verwoord in art. 1.3. van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek:

Lid 1. Universiteiten zijn gericht op het verzorgen van wetenschappelijk onderwijs en het verrichten van wetenschappelijk onderzoek [en zij dragen] kennis over ten behoeve van de maatschappij.

Lid 5. De instellingen voor hoger onderwijs schenken mede aandacht aan de persoonlijke ontplooiing van hun studenten en de bevordering van hun maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. [...]

De vrijheid van gedachten en mening, en de expressie ervan, in vergadering of betoging, in vereniging of individueel, in woord, beeld of geschrift is een groot goed in de open samenleving en kent grondwettelijke waarborgen, zie onder [art. 7, 8 en 9 van de Grondwet](#).

Deze kernwaarde vormt tevens de basis voor academische vrijheid en het wetenschappelijke debat, waarin alles onderzocht mag (en moet) worden, gedreven door nieuwsgierigheid. Maar zoals gezegd in art. 7 van de Grondwet, de vrijheid komt met 'ieders verantwoordelijkheid'. Die verantwoordelijkheid is voor een deel juridisch, zoals het verbod op groepsbelediging en aanzetten tot haat ([art. 137c en d Wetboek van strafrecht](#)) en voor deel wordt die verantwoordelijkheid bepaald door basale gedragsnormen, en hoe deze binnen de universiteit worden ingevuld. De normen hebben betrekking op *wat* geopenbaard wordt en *hoe* het debat gevoerd wordt.

Dit betekent dat de universiteit erin moet voorzien dat op betekenisvolle wijze invulling gegeven kan worden aan academische vrijheid in zowel onderwijs als onderzoek. De bovengenoemde voorwaarden vormen de uitgangspunten. Het betekent overigens ook dat de universiteit *als universiteit* strategische keuzes kan maken die normatief van aard zijn. De huidige strategische onderzoeksthema's zijn daar een voorbeeld van. *Institutions for open societies* en *Pathways to sustainability*, om er twee te noemen, zijn strategische keuzes met een normatieve lading, die een maatschappelijke verantwoordelijkheid impliceren: het belang van een open en duurzame samenleving gebaseerd op democratische rechtsstatelijke beginselen.

De kerngedachte zoals boven verwoord komt overeen met wat de Rector heeft geschreven in zijn [column](#) in de DUB. De kern van de gedachte is:

Ons engagement om bij te dragen aan een open samenleving, vertaalt zich in openheid en inclusie [...] De universiteit is de plaats waar je alles kunt onderzoeken en onderwijzen waar een intelligent brein op kan komen, én vervolgens weer ter discussie kunt stellen. Er is geen censuur en de weinige grenzen die er zijn, liggen vooral in het strafrecht. Een echte 'open universiteit' is dus ook altijd een plaats van spanningen.

Utrecht, november 2019

De leergang Onderwijsdirecteuren 2019

Uitwerking en redactie: Bald de Vries